

ile birlikte kendisine de annelik yapmıştı. Ümmü Hânî, İslâmiyet'ten önce Hübeyre b. Amr b. Âiz el-Mahzûmî ile evlendi. Hübeyre'nin ona tâlib olduğu sırada Resûl-i Ekrem, Ebû Tâlib'e Ümmü Hânî ile evlenmek istediğini söylediye de amcası onu anne tarafından akrabası olan Hübeyre ile evlendirmeyi ve onlarla akrabalığı yenilemeyi uygun gördü (İbn Sa'd, VIII, 152). Ümmü Hânî'nin bu evlilikten Hânî, Yûsuf, Ömer ve Ca'de adlı çocukları doğdu. Mekke fethedilince Hübeyre Necran'a kaçtı; onun İslâmiyet'i kabul etmeden orada öldüğü belirtilmektedir.

Mekke'nin fethedildiği gün Ümmü Hânî Müslümanlığı kabul etti. Kendisinin belirttiğine göre Resûl-i Ekrem o gün onun evine gelerek boy abdesti alıp sekiz rek'at namaz kılmıştı (*Müsned*, VI, 342-343; Müslim, "Şalâtü'l-müsâfirîn", 83). İbn Kayyim el-Cevziyye, Hz. Peygamber bu namazı kuşluk vaktinde kıldığı için kuşluk namazı sandığını, fakat bu namazın fetih ve şükür namazı olduğunu belirtmiştir. Bazı rivayetlere göre ise Ümmü Hânî fetih günü Resûl-i Ekrem henüz şehrin üst taraflarında iken yanına gitmiş ve onun boy abdesti alarak sekiz rek'at namaz kıldığını görmüştür. Bu sırada Resûlullah kendisine iltifat ederek niçin geldiğini sordu. Ümmü Hânî kocasının yakınlarından kendisine sığınan iki kişiye eman verdiğini, fakat kardeşi Ali'nin onları öldürmek istediğini bildirdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber, "Ümmü Hânî! Senin eman verdiğin kimseye biz de eman verdik" dedi (*Müsned*, VI, 341, 343; Müslim, "Şalâtü'l-müsâfirîn", 82). Ümmü Hânî'nin eman verdiğini kişilerin Ebû Cehil'in kardeşi Hâris b. Hişâm ile Uhud Gazvesi'nde 100 müşrik okçusuna kumandanlık yapan Abdullah b. Ebû Rebîa veya Ümmü Seleme'nin kardeşi Züheyr b. Ebû Ümeyye olduğu zikredilmektedir. Mi'rac hadisesini nakleden sahâbîler arasında yer alan Ümmü Hânî mi'rac gecesi Resûlullah'ın kendi evlerinde bulunduğunu, o gece yatması namazını kılıp yatmasını, sabah namazından biraz önce kendilerini uyandırıp beraber namaz kıldıklarını belirtmiş, Resûl-i Ekrem'in ona yatması namazını kendileriyle birlikte Mekke'de kıldıktan sonra Beytülmakdis'e gidip orada namaz kıldığını ve sabah namazından önce tekrar Mekke'ye döndüğünü anlattığını nakletmiştir (İbn Hişâm, II, 43; İbn Sa'd, I, 215). Bu rivayet Ümmü Hânî'nin Mekke fethinden önce müslüman olduğunu, fakat kocası Hübeyre'den korktuğu için bunu gizlemek zorunda kaldığını göstermektedir.

Ümmü Hânî, Hz. Peygamber ile birlikte Hayber Gazvesi'ne katıldı. Resûlullah ona ganimetten pay verdi. Eski kocasıyla bir ilgisi kalmayan Ümmü Hânî'ye Resûl-i Ekrem evlenme teklif etti. Bu teklife çok sevinen Ümmü Hânî çok sayıda küçük çocuğu bulunduğunu, onlarla uğraşırken kendisine karşı görevlerini yerine getiremeyeceğinden veya çocukların onu rahatsız etmesinden endişe ettiğini söyledi. Hz. Peygamber de çocuklarına olan düşkünlükleri sebebiyle Kureyşli kadınların Arap kadınlarının en hayırlısı olduğunu belirtti (İbn Sa'd, VIII, 152; Hâkim, IV, 58). Sonraları Ümmü Hânî'nin Resûl-i Ekrem'den kendisini nikâhına almasını istediği, Hz. Peygamber'in de, "Seninle beraber hicret eden amca kızlarını sana helâl kıldık" âyetinin (el-Ahzâb 33/50) Ümmü Hânî'nin Mekke'den hicret etmemiş olması yüzünden bu nikâha imkân vermediğini kendisine söylediği rivayet edilmektedir (İbn Sa'd, VIII, 153).

Kureyş kabilesine mensup kadınlar arasında isabetli görüşleri ve babası Ebû Tâlib gibi fasih konuşmasıyla tanınan Ümmü Hânî, Resûlullah'tan kırk altı hadis rivayet etmiş, rivayetleri *Kütüb-i Sitte*'de ve diğer hadis kitaplarında yer almıştır. Bunları kendisinden oğlu Ca'de, Ca'de'nin oğulları Yahyâ ve Urve ile Ümmü Hânî'nin âzâtları Ebû Mürre, Ebû Sâlih Bâzâm, ayrıca İbn Abbas'ın âzâtlısı Küreyb b. Ebû Müslim ve tâbiin neslinin muhaddislerinden Abdurrahman b. Ebû Leylâ, Mucâhid b. Cebr, Atâ b. Ebû Rebâh, Urve b. Zübeyr gibi şahsiyetler rivayet etmiştir. Ümmü Hânî'nin naklettiği hadislerden yirmi dördü Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde bulunmaktadır (VI, 340-344). Cemal Ögüt, Ümmü Hânî'nin rivayet ettiği hadisleri dayanarak onun hayatını *Ümmü Hânî radyallâhu anhá* adlı bir risâlede anlatmış (İstanbul 1950), Hüseyin Sav da *Ümmü Hânî Bint-i Ebî Tâlib'in Hayatı ve Hadisçiliği* adıyla bir lisans tezi hazırlamıştır (1997, Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi).

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, VI, 340-344; İbn Hişâm, *es-Sire*, II, 43-44; IV, 53-54, 62-63; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 215; II, 144-145; VIII, 47, 151-153; Hâkim, *el-Müstedrek*, IV, 58-60; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, IV, 503-504; Hatîb el-Bağdâdî, *el-Esmâ'ü'l-mübhem* (nşr. İzzeddin Ali es-Seyyid), Kahire 1405/1984, I, 141-143; İbnü'l-Esrîr, *Üsdü'l-gâbe* (Ben-nâ), VII, 404-405; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, II, 311-314; İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdü'l-me'âd*, III, 410; İbn Hacer, *el-İşâbe* (Bicâvî), VIII, 317-318; a.mlf., *Tehzîbü't-Tehzîb*, XII, 481; Kehhâle, *A'lâmü'n-nisâ*, IV, 14-16; Ahmed Halîl Cum'a, *Nisâ'min 'aşri'n-nübüvve*, Beyrut 1412/1992, II, 217-228.

M. YAŞAR KANDEMİR

ÜMMÜ HARÂM

(أم حرام)

Ümmü Harâm bint Milhân (Mâlik)
b. Hâlid el-Ensâriyye
el-Hazreciyye
(ö. 28/648)

Türkler arasında
Hala Sultan diye bilinen
sahâbî.

Hep künyesiyle anıldığı için adı bilinmemekte, İbn Abdülber onun isminin doğru bir tesbitinin yapılamadığını zikretmektedir (*el-İstî'âb*, IV, 443). Kız kardeşi Ümmü Süleym'e ait Rümeyşâ ve Gumeysâ isimlerinin bazı kaynaklarda ona nisbet edildiği görülmektedir. Nesebi Hazrec kabilesinin kolu Neccârîoğulları'na dayanır. Annesi de yine Benî Neccâr'dan Mâlik b. Adî'nin kızı Müleyke'dir. Enes b. Mâlik'in annesi Ümmü Süleym onun kız kardeşi, her ikisi de Bi'rîmaüne hadisesinde şehid düşen Harâm ve Süleym de erkek kardeşleridir. Resûl-i Ekrem'e biat eden kadınlardan olan Ümmü Harâm, Ubâde b. Sâmî ile evlenmiş ve bu evlilikten Muhammed adında bir çocuğu doğmuştur.

Resûlullah'ın dedesi Abdülmuttalib'in annesi Selmâ, Neccârîoğulları'ndan olduğu için Ümmü Harâm ve Ümmü Süleym ile Resûl-i Ekrem arasında süt veya soy bakımından teyze-yeğen ilişkisi vardı. Bazı âlimlere göre Ümmü Harâm, Hz. Peygamber'in sütteyzelerinden biriydi, bazılarına göre ise aralarında babası veya dedesi yönünden sütteyzeliği bulunmaktaydı (Nevvî, XIII, 57; XVI, 10). Bu sebeple Resûlullah kendini onlara daha yakın hisseder, Kubâ Mescidi'ni ziyarete gittiğinde her iki kardeşin orada bulunan evlerine misafir olur, yemek yer, öğle uykusuna yatar, hazır bulunanlara nâfile namaz kıldırırdı. Ümmü Harâm'ın rivayet ettiğine göre bir defasında Resûl-i Ekrem onun evinde öğle uykusundan gülererek uyanmış, Ümmü Harâm niçin güldüğünü sorunca uykusunda kendisine ümmetinden fetih maksadıyla Akdeniz'e açılan bazı kimselerin gösterildiğini ve onların cennetlik olduğunu söylemiş, bunun üzerine Ümmü Harâm kendisinin de onların arasında bulunması için dua etmesini istemiş, o da dua etmiştir. Ardından tekrar uykuya dalmış, yine gülererek uyanmış, Ümmü Harâm'ın bu defaki sorusu üzerine de ümmetinden bazılarının İstanbul'u fethetmek amacıyla seferine çıkacağını, onların da günahlarının ba-

ğışlanacağını haber vermiştir. Ümmü Harâm kendisinin de onların arasında bulunması için dua etmesini isteyince Resûl-i Ekrem ona birinci grupta olduğunu söylemiştir (Buhârî, “Cihâd”, 3, 8, 63, 75, 93, “İsti’zân”, 41, “Ta’bîr”, 12; Müslim, “İmâre”, 160).

Önceleri Uhud ve Huneyn gibi savaşlarda bulunup yaralı askerlere hizmet eden Ümmü Harâm’ın kocasıyla birlikte Suriye savaşlarına katılmak için Dimaşk’a gittiği bilinmektedir (İbn Asâkir, s. 486). 28 (648-49) yılında Hz. Osman’ın halifeliği döneminde yapılan ve müslümanların ilk deniz seferi olan Kıbrıs seferine yine eşyle birlikte iştirak etti. Bu sefere Ebû Zer el-Gıfârî, Ebû’-d-Derdâ gibi sahâbîler de katılmıştı. Ümmü Harâm, Kıbrıs’a ulaşıp gemiden indikten sonra bindiği katırdan düştü, boynu kırılarak şehid oldu ve orada defnedildi (Buhârî, “Cihâd”, 63, 75). Ümmü Harâm’ın Kıbrıs’ta Hala Sultan Tekkesi adıyla bilinen, Larnaka civarında Tuzla’daki kabri bugün de ziyaret edilmektedir (bk. HALA SULTAN TEKKESİ). Kaynaklarda kabrinin “sâliha bir kadının kabri” diye bilindiği ve orayı gayri müslimlerin de ziyaret ettiği belirtilmektedir. Ümmü Harâm’ın “hala hatun” veya “hala sultan” diye anılmasının sebebi teyze kelimesinin Arapça’sı olan “hâle” dolayısıyladır. Bugün de Anadolu’nun çeşitli yerlerinde teyzeyle hala denilmektedir.

Ümmü Harâm, Resûl-i Ekrem’den beş hadis rivayet etmiş olup bunlardan biri Buhârî ve Müslim’in *el-Câmi’u’s-Şâhih*’lerinde, diğerleri Tirmizî’nin *el-Câmi’u’s-Şâhih*’i dışında *Kütüb-i Sitte*’de bulunmaktadır. Kendisinden kocası Ubâde b. Sâmî ile Enes b. Mâlik, tâbiünden Umeyr b. Esved, Atâ b. Yesâr ve Ya’lâ b. Şeddâd b. Evs rivayette bulunmuştur. Hüseyin Algül, *Hız Muhammed (S.A.V.)’in Yakını Kıbrıs Şehidi Hala Sultan Ümmü Haram binti Milhan* adıyla küçük hacimli bir eser yazmıştır (İstanbul 1985).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa’d, *et-Tabakât*, VIII, 434-435; İbn Abdülber, *el-İstî’ab*, IV, 443; İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk* (Şihâbî), s. 486-496; İbnü’-Esîr, *Üsdü’l-gâbe* (Bennâ), VII, 317-318; Nevevî, *Şerhu Müslim*, XIII, 57; XVI, 10; Zehebî, *A’lâmü’n-nübelâ*, II, 316-317; İbn Hacer, *el-İşâbe* (Bicâvî), VIII, 189-190; a.mlf., *Tehzîbü’t-Tehzîb*, XII, 462; *Tecrid Tercemesi*, VIII, 337-341; Osman Turan, *Selçuklular ve İslâmiyet*, İstanbul 1971, s. 129-131; Ahmed Halîl Cum’a, *Nisâ’ min ‘aşri’n-nübüve*, Beyrut 1412/1992, I, 59-67.

M. YAŞAR KANDEMİR

ÜMMÜ’L-HÂRİS

(أم الحارث)

Kadın sahâbî.

Hazrec kabilesine mensuptur. Hz. Peygamber ile birlikte Huneyn Gazvesi’ne (8/630) katılan hanım sahâbîler arasında yer aldı. O gün pusu kuran düşman ordusunun saldırısı yüzünden atları ve develeri ürken müslüman öncü birliğinin geri çekilmeye başladığını görünce kocası Ebû’l-Hâris’in devesinin yularını tutup, “İnsanlar dönüp kaçarken sen de mi Resûlullah’ı terkediyorsun?” demiş ve gitmesini engellemişti. Huneyn günündeki bozgun anında etrafında 100 kadar sahâbî kalan Resûl-i Ekrem’in yanından ayrılmayan dört sahâbî kadından biri olan Ümmü’l-Hâris’in düşman saldırısı sırasında ilk defa geri çekilen Benî Süleym atlarını ve onları takip eden Mekkeliler’i kastederek, “Ey Allah’ın resulü! Mekkeliler’in ve Benî Süleym’in bize yenilgiyi yaşattığı böyle bir günde kimin devemden geriye geçtiğini görürsem valahi onu öldürürüm!” şeklindeki sözü savaş meydanındaki cesaret ve kararlılığını göstermektedir. Torunu Umâre b. Gaziyeye, Ümmü’l-Hâris’ten hadis rivayet etmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Vâkıdî, *el-Megâzi*, III, 904; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe* (nşr. Halîl Me’mûn Şihâ), Beyrut 1418/1997, V, 432; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İşâbe* (nşr. Âdil Ahmed Abdülmevcûd v.dğr.), Beyrut 1415/1995, VIII, 372; Şâmî, *Sübülü’l-hüdâ*, V, 485-487; Kehâlâ, *A’lâmü’n-nisâ*, I, 229; M. Hüseyin el-Hâirî, *Terâcimü’l-âlâmi’n-nisâ*, Beyrut 1407/1987, I, 246; M. Asım Köksal, *İslâm Tarihi*, İstanbul 1999, VII, 34.

GÜLGÜN UYAR

ÜMMÜ’L-HAYR bint SAHR

(أم الخير بنت سحر)

Ümmü’l-Hayr Selmâ bint Sahr
b. Âmir el-Kureşiyeye
(ö. 13/634 [?])

Hz. Ebû Bekir’in annesi, sahâbî.

Adından çok künyesiyle tanınır. Annesi Huzâa kabilesinden Ümeyme bint Ubeyd’in kızıdır. Ümmü’l-Hayr müslümanlar henüz Dârülerkam’da iken İslâm’ı benimsedi ve Hz. Peygamber’e biat etti. Kocasını Ebû Kuhâfe’nin İslâmiyet’e girişi ise Mekke’nin fethine kadar gecikti. Kaynaklarda adı genellikle Hz. Ebû Bekir’in hayatı içinde zikredilir. Nitekim onun müslüman olması hikâyesi de aslında Ebû Bekir’le ilgilidir. Bu-

na göre Hz. Ebû Bekir, müslümanların henüz kırk kişiye bile ulaşmadığı bir dönemde insanları İslâm’a davet etmek için Kâbe’nin yanında bir konuşma yapmış, ancak aralarında Utbe b. Rebîa’nın da bulunduğu müşriklerin saldırısına uğrayarak öldüresiye dövülmüştür. Bu olay üzerine kendinden geçen Ebû Bekir kabilesi Benî Teym mensuplarıncâ, hayatından ümit kesilmiş bir durumda evine taşındıktan sonra babası ve akrabaları ölüp ölmediğini anlamak için onu konuşturmaya çalıştılar. Ancak akşama kadar baygın kalan Hz. Ebû Bekir’in ayıldığında ilk söz olarak, “Resûlullah iyi mi?” deyince ona öfkeleniler ve bakımını annesi Ümmü’l-Hayr’a bırakarak yanından ayrıldılar. Hz. Ebû Bekir, annesi kendisine bir şeyler yedirip içirmeye çalışırken o Resûl-i Ekrem’in ne durumda olduğunu öğrenmek için ısrar ediyordu. Ümmü’l-Hayr da, “Arkadaşının durumunu bilmiyorum” dedi. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir annesinden, Hz. Ömer’in daha önce İslâm’a giren kız kardeşi Ümmü Cemîl Fâtima’nın yanına gitmesini ve ondan Hz. Peygamber’in durumunu sormasını istedi. Ümmü Cemîl’in evine giden Ümmü’l-Hayr ona, Ebû Bekir’in Muhammed’in nasıl olduğunu öğrenmek istediğini söyledi. Müslümanlığını gizlemek zorunda kalan ve Ümmü’l-Hayr’ın müşrikler tarafından gönderilmiş olabileceğinden endişelenen Ümmü Cemîl, “Ben senin ne oğlunu ne de Muhammed’i tanımam, fakat istersen seninle birlikte oğlunun yanına gelebilirim” deyince birlikte eve geldiler. Hz. Ebû Bekir, Ümmü Cemîl’e Resûl-i Ekrem’in durumunu sorduğunda Ümmü Cemîl henüz müslüman olmayan Ümmü’l-Hayr’a bakarak, “Annen duyacak” dedi. Ancak Hz. Ebû Bekir ondan dolayı endişelenmemesini söyledi, o da Resûlullah’ın iyi olduğunu ve Dârülerkam’da bulunduğunu bildirdi. Hz. Ebû Bekir de annesine Hz. Peygamber’i görmek istediğini ve onu görmeden hiçbir şey yiyip içmeyeceğini bildirdi; Ümmü’l-Hayr ve Ümmü Cemîl kendisini geceleyin Resûl-i Ekrem’in yanına götürdüler. Hz. Ebû Bekir onu gördükten sonra, “Ya Resûlellah! O fâsiğın yüzümde açtığı yaradan başka bir şeyim yok. Bu kadın benim annem Ümmü’l-Hayr’dır ve bana daima iyi bir annelik yapmıştır. Sen onu Allah yoluna çağır ve kendisi için dua et. Belki senin duanın bereketiyle Allah onu cehennem ateşinden kurtarır” dedi. Hz. Peygamber de annesi için duada bulundu ve kendisini İslâm’a davet etti; Ümmü’l-Hayr orada müslüman oldu.